

SPANNING TUSSEN REPRE- SENTATIEVE DEMOCRATIE EN NIEUWE INITIATIEVEN?

EEN DUBBELINTERVIEW
MET PIET HEIN DONNER EN
BERT BLASE

Klaartje Peters
Redactie jaarboek

'Want als te midden van alle verandering de regels van besluitvorming gaan meebewegen met de gevoelens en machten van het moment, weten we binnen de kortste keren niet meer wie verplichtend mag beslissen en kunnen we nog alleen met elkaar op de vuist gaan om ons gelijk te halen'

In 2016 was er ineens Code Oranje, het initiatief van een grote groep bestuurders, raadsleden, wetenschappers en burgers om de lokale democratie te hervormen. Het voor-nemen van de redactie om met initiatiefnemer Bert Blase (tevens waarnemend burgemeester van Heerhugowaard) te gaan praten, kreeg een impuls toen in april 2017 het Jaarverslag van de Raad van State over 2016 verscheen. In zijn algemene beschouwing in het jaarverslag gaat vice-president Piet Hein Donner in op de spanning tussen de vertegenwoordigende democratie en de volksdemo-cratie, en noemt daarbij Code Oranje. Een mooie aan-leiding voor een dubbelgesprek tussen Piet Hein Donner en Bert Blase, dachten wij. Uiteindelijk werd het een mailwisseling.

We beginnen bij Bert Blase, want we zijn nieuwsgierig naar Code Oranje. Kunt u kort schetsen wat Code Oranje eigenlijk is en waar het om draait?

Blase: “Code Oranje wijst op de groeiende beweging in onze samenleving van ‘samenlevingskracht’ en ‘burgerzeggenschap’. Vandaar ook het begrip Code: Co-Democratie. In onze eerste (en enige) verklaring staat het als volgt geformuleerd: Herontwerp de democratie en gebruik daarbij de aanwezige kracht uit de samenleving. In de nieuwe democratie krijgen ideeën, kennis en initiatieven uit de samenleving de ruimte, denken we in oplossingen en proberen we die uit. Zeggenschap organiseren we in wisselende en

gevarieerde vormen, die passen bij de aard, de omstandigheden en de schaal van het vraagstuk. Van buurt en dorp tot en met 'Den Haag' en 'Brussel'. Nieuwe democratie steunt op lerend vermogen, lef, vertrouwen en (ieders) betrokkenheid. Denken en analyseren gaat samen met doen en experimenteren. De nieuwe democratie biedt nieuwe vooruitzichten. Burgers hebben de behoefte én de vaardigheden om hun omgeving te beïnvloeden en (mee) te sturen. Daar waar dit gebeurt ontstaat vertrouwen en nieuwe inspiratie."

Code Oranje kwam op in 2016. Het is nu juni 2017. Waar is Code Oranje naartoe aan het werken, en hoe ver staat het?

Blase: "We hebben bedacht dat 2017 en 2018 de 'kanteljaren' zijn op weg naar de nieuwe democratie. Ofwel: waarin de representatieve en de maatschappelijke democratie elkaar definitief vinden. Laten we zeggen: onomkeerbaar. Met name op het lokale niveau gaat dit hard: vanaf maart 2018 zal in nóg meer gemeenten het samenspel tussen inwoners en (politiek) bestuur worden gevierd en dagelijks uitgeoefend. Gemeenten die daarbij nadrukkelijk op zoek gaan naar de ruimte die de wet biedt, staan daarin niet alleen. Minister Plasterk ondersteunt die zoektocht, zo bleek uit zijn reactie op de motie-Fokke van november 2016, en we zijn in gesprek met BZK over manieren om die ruimte te vergroten, bijvoorbeeld door middel van een experimenteel artikel in de Gemeentewet. Maar ook zonder aan die wet te tornen, zijn er tal van mogelijkheden: ik noem de wijkcoöperatie in Groningen, de samenlevingsagenda in Alblasterdam, de burgerbegroting in Breda en de burgerjury in Rotterdam. En daarmee doe ik talloze andere gemeenten tekort. Ook in provincieland worden stappen gezet. Denk aan het Twentement in Overijssel en de Friese dorpentop in Friesland. Alleen op landelijk niveau blijft de beweging achter. Terwijl alleen al de formatieperiode daartoe kansen te over bood."

We verplaatsen ons virtueel naar Den Haag, en zetten het gesprek voort met Piet Hein Donner. Wij vragen hem: in het eerste hoofdstuk van het Jaarverslag van de Raad van State over 2016 gaat u in op drie belangrijke breuklijnen die zorgen baren. Eén daarvan is getiteld 'Vertegenwoordigende democratie en volksdemocratie'. Kunt u kort schetsen waar de Raad van State voor waarschuwt?

Donner: "De Raad van State constateert dat de maatschappelijke ontwikkeling in 2016 in veel opzichten boven verwachting goed is gegaan. Het beeld van het jaar wordt echter bepaald door de schokken die het gevolg zijn van door velen niet verwachte uitkomsten van referenda,

verkiezingen en stemmingen: Brexit, Oekraïne, presidentsverkiezingen in de VS. Uitkomsten die wijzen op groeiende onvrede over de politieke en institutionele ordening en de bereidheid om mensen te volgen die eenvoudige uitwegen en krachtdadige oplossingen suggereren voor de complexe werkelijkheid van de moderne samenleving. Onder invloed daarvan raken de fundamentele waarden waar vrede, veiligheid en welvaart in afgelopen halve eeuw op berusten in het ongereede. Deze fundamentele waarden zijn: de democratische rechtsstaat, de Europese rechtsorde en de vertegenwoordigende democratie. Het gaat meer in het algemeen om een verschuiving in een samenleving, nationaal en internationaal, waarin we meer worden beheerst door *krachts- en machtsverhoudingen*, dan door *rechtsverhoudingen*.

Wat de vertegenwoordigende democratie betreft, gaat het enerzijds om de zorgelijke ontwikkeling dat overheden zich, met een beroep op de legitimatie van een meerderheid, onttrekken aan de eisen en de beperkingen die de rechtsstaat stelt. Anderzijds gaat het om de toenemende verwarring en vermenging van vertegenwoordigende en directe democratie. Dat wordt bevorderd door een beeldvorming waarbij directe democratie als werkelijk democratisch wordt voorgesteld en vertegenwoordigende democratie als een second best-oplossing. Op demagogische wijze wordt daarbij het volk als eenheid gepersonifieerd met een eigen handelingsvermogen en een soevereine wil, die alles gepermitteerd zou zijn. Dat is een miskenning van de constitutionele democratie waarin eenheid en handelingsvermogen pas ontstaan in regering en vertegenwoordigende organen, die in hun handelen beperkt worden door de rechtsstaat. Dat is een wezenlijk ander concept dan dat van de directe 'volksdemocratie'. Wanneer men die twee op ondoordachte wijze vermengt, dreigt de vertegenwoordigende democratie in het ongereede te raken en daarmee de democratische rechtsstaat die daarop is gebouwd."

Kunt u toelichten waarom de vertegenwoordigende democratie in het ongereede dreigt te raken. Waar denkt u dan aan?

Donner: "De overheid is in een samenleving de instantie die mij, zonder mijn mening of instemming te vragen, verplichtingen of lasten kan opleggen. Zij kan rechten verlenen die ik heb te respecteren en zij kan mij regels stellen waarvan de naleving zo nodig kan worden afgedwongen. De overheid is in de moderne tijd een 'volcontinue bedrijf' dat een eindeloze stroom van regels, besluiten, projecten en diensten onderhoudt, die mij op veel manieren raakt. Om dragelijk te zijn, moet tenminste de samenhang, consistentie en continuïteit tussen al die maatregelen gewaarborgd zijn. Dat geldt ook voor de doelmatigheid, noodzaak en proportionaliteit van ieder van die besluiten.

Dat vergt deskundigheid, overzicht en afweging bij de besluitvorming. Uitgangspunt van een democratie is dat burgers betrokken worden bij dat proces, maar dat kan alleen wanneer daar een betrekkelijk beperkt aantal personen speciaal voor wordt aangewezen. Zelfs voor iemand die daartoe tijd en zin heeft, is het fysiek onmogelijk om kennis te nemen van alle maatregelen en besluiten die hem aangaan en daar vervolgens verantwoord over te beslissen. Dus moet het worden overgelaten aan anderen. Als dat dan moet, dan laat ik dat liever over aan een speciaal daartoe aangewezen groep personen, die mogelijk ook enige deskundigheid en ervaring heeft, en op de samenstelling waarvan ik invloed heb kunnen uitoefenen. Liever dan dat ik het overlaat aan een willekeurige en steeds wisselende groep mensen die, mogelijk om heel persoonlijke belangen, opdraven in het stemhokje.

De overheid is in de moderne tijd een ‘volcontinue bedrijf’ dat een eindeloze stroom van regels, besluiten, projecten en diensten onderhoudt, die mij op veel manieren raakt

Bij *vertegenwoordigende* democratie en *directe* democratie gaat het kortom om heel verschillende manieren van publieke besluitvorming. De vertegenwoordigende democratie is naar mijn mening beter afgestemd op de aard van het moderne ‘overheidsbedrijf’, bij alle kritiek die ook ik heb op het functioneren daarvan. In de Grondwet is niet voor niets voor dat systeem gekozen.

Hoe meer ik het systeem van vertegenwoordigende democratie vermeng met vormen van directe democratie, des te moeilijker gaat dit functioneren. Want het ad-hoc-karakter van besluitvorming door referenda en incidentele burgerbetrokkenheid, zonder verantwoordelijkheid voor de gevolgen daarvan, verdraagt zich niet goed met de realiteit van de moderne overheidsbesluitvorming. En voor volksvertegenwoordigers is het bij moeilijke beslissingen vaak aantrekkelijk als men de verantwoordelijkheid kan afschuiven op de kiezer en de eigen handen daar niet vuil aan hoeft te maken. Maar daar zijn volksvertegenwoordigers niet voor ‘ingehuurd’. Daarom kan de wetgever de bevoegdheid en de daarmee gepaard gaande verantwoordelijkheid, niet zo maar elders leggen; publieke bevoegdheid is publieke plicht.”

We gaan terug naar Bert Blase en vragen hem: herkent u in uw lokale bestuurspraktijk de spanning die de Raad van State beschrijft?

Blase: “Eigenlijk herken ik die spanning slechts met mate. Natuurlijk zien we dat gemeenteraden en colleges van B&W op zoek zijn naar hun rol. Maar goed, in een samenleving die zo snel verandert, is het vanzelfsprekend dat het gemeentebestuur zoekt naar de meest effectieve vorm! Maar tegelijk zien we dat deze beweging bijna overal uit de grond schiet.

Wat de Raad van State in zijn jaarverslag schrijft is in mijn ogen een onderdeel van die zoektocht. Dat daarbij Code Oranje en ‘directe democratie’ (en referenda) in één adem worden genoemd, is, hoewel misschien begrijpelijk, niet juist. Er zijn immers zoveel vormen mogelijk om zeggenschap en co-creatie te organiseren! Soms gaat het daarbij om het samenspel van representatieve en maatschappelijke democratie, soms om het ‘overlaten’ van een bevoegdheid van de politiek aan de samenleving, soms om het verrijken van de representatieve democratie. Het gaat dus om een variatie aan vormen. Naast (1) de representatieve democratie en (2) de directe democratie, zou ik daarom spreken van een derde vorm: de ‘meervoudige democratie’, ofwel de ‘co-democratie’. Met kenmerken van de eerste en de tweede, maar veel rijker dan die eerste twee afzonderlijk.’

Bert Blase stipt iets aan dat wij Piet Hein Donner ook wilden vragen: Scheert de Raad van State in het jaarverslag vormen van directe democratie als referenda enerzijds, en betrokkenheid van burgers bij politieke besluitvorming anderzijds, niet iets te gemakkelijk over één kam?

Donner: ‘Er moet inderdaad onderscheid worden gemaakt tussen burgerparticipatie, inspraak en publieke besluitvorming. De eerder door mij geformuleerde overwegingen gelden alleen voor die besluiten waarbij mij verplichtingen, beperkingen of lasten worden opgelegd, of waar uit mijn naam als burger wordt gehandeld. De overheid kan veel meer maatschappelijke activiteiten, zorg en projecten met betrekking tot de publieke ruimte aan burgerinitiatieven overlaten. Maar dat houdt op bij verplichtingen, beperkingen en lasten die de overheid mij als burger oplegt.’

Kan het referendum in uw ogen onder bepaalde voorwaarden wel een welkome aanvulling zijn op de representatieve democratie, of hebben we er eigenlijk niets aan in ons stelsel?

Donner: "Natuurlijk kan de grondwetgever ook kiezen voor een systeem waarin referenda een veel grotere rol is toebedeeld, maar dan zal die grondwetgever wel moeten regelen op welke andere wijze de samenhang, consistentie en continuïteit van de besluitvorming is gewaarborgd. Want 'het volk' kan in een dag besluiten om de uitkeringen te verdubbelen en de belastingen of premies te halveren. Net zoals de Britten het ene moment met grote meerderheid kunnen beslissen om aan de EU deel te nemen en op een ander moment beslissen om er weer uit te stappen."

We blijven nog even bij de vice-president. Zou het kunnen, willen we weten, dat uw waarschuwing vooral voorkomt uit het perspectief van het landsbestuur en het parlementair stelsel, waar directe betrokkenheid van burgers natuurlijk heel anders werkt (of: niet werkt) dan in het lokaal bestuur? Anders gezegd: werkt bestuur en democratie en de relatie tussen bestuur en burgers op lokaal niveau wezenlijk anders dan op landelijk niveau?

Donner: "Nee, de waarschuwing van de Raad van State berust op het beeld van het moderne 'overheidsbedrijf' en de aard van overheidsbesluiten waarbij burgers verplichtingen, beperkingen en lasten worden opgelegd in eindeloos verschillende vormen. Ook op lokaal niveau is die stroom te groot om deze dagelijks te volgen en af te wegen. Natuurlijk zijn er beslissingen die geheel op zichzelf staan, waar ieder de gevolgen van kan overzien en waarover men na een goed publiek debat, met een simpele ja of nee kan beslissen. Maar die zijn zeer uitzonderlijk. Die zullen zich misschien vooral op lokaal niveau voordoen. Maar ook dan betekent een systeem waarin van mij met enige regelmaat gevraagd wordt om daarover te beslissen, een aanslag op schaarse tijd en inspanning. Bovendien zullen bij dergelijke beslissingen zeer hoge eisen aan de opkomst moeten worden gesteld, anders worden we binnen de kortste keren door activistische minderheden geregeerd. En ook dan moet onderkend worden dat dergelijke vormen van volksraadpleging vooral ertoe zullen leiden dat zaken bij het oude worden gelaten. Want het is makkelijker om grote aantal mensen te mobiliseren om ergens tegen te zijn, dan ergens voor te zijn. De overheid wordt echter veelal geconfronteerd met situaties waarin er iets moet gebeuren.

Wat wel verschilt, is de mate waarin het bestuur op lokaal niveau burgerparticipatie kan organiseren en mobiliseren. Democratie is niet een kwestie van publieke besluitvorming alleen; zij gaat over een veel breder aspect van samenleven. In dat kader past dat burgers nauw betrokken worden bij besluiten die hun eigen omgeving raken of dat dit aan burgerinitiatieven wordt overgelaten. Burgerparticipatie is dus uitstekend en die moet je juist

de ruimte geven! Maar men moet deze dan niet in de plaats stellen van vertegenwoordigende democratie. Zij is geen vervanging voor het bestuur. Met burgerparticipatie willen burgers meer bereiken en zich positief inzetten en een eigen verantwoordelijkheid nemen. Daar zou het lokale bestuur zich dan ook verder niet mee moeten bemoeien. Laat het aan de burgers zelf over. Maar ook daar gaat het dan om concrete projecten. Algemene lokale voorzieningen laten zich bijvoorbeeld niet op deze manier organiseren. Daar is en blijft het bestuur verantwoordelijk voor.”

We leggen Bert Blase dezelfde vraag voor, maar ook hij denkt niet dat bestuur en democratie op lokaal niveau wezenlijk verschillen van die in politiek Den Haag.

Blase: “Nee, dat zou ik niet voor mijn rekening nemen. Natuurlijk werkt de democratie op landelijk niveau anders dan op de lokale schaal. Denk aan de aard van de vraagstukken, de tijdsbesteding van de betrokkenen en de media-aandacht. En inderdaad: zeker ook aan de interactie tussen het politieke bestuur en de burgers. Maar dit maakt het in mijn ogen niet wézenlijk anders. Mijn vermoeden is, dat ook op de landelijke schaal, die nieuwe en aanvullende vormen een verrijking zijn. Alleen is daar, in vergelijking met het lokale, veel minder mee uitgetoet. Het gaat erom wanneer het eerste schaap met succes over de dam komt.

Ik zei daarnet al, dat de formatie van het nieuwe kabinet daartoe diverse kansen bood. Zoals dit is gebeurd in de procesakkoorden of de maatschappelijke agenda's die in diverse gemeenten tot stand zijn gekomen. Maar zolang dit bij het Rijk niet plaatsvindt, kunnen we alleen naar het antwoord gissen. Dus zou ik zeggen: laat ook op de landelijke schaal de schroom varen en voer hiermee experimenten uit.”

We willen met Bert Blase nog even terug naar het lokaal niveau. In de oorspronkelijke teksten waarmee Code Oranje het nieuws haalde vorig jaar kwam het woord gemeenteraad niet of nauwelijks voor. Wat zegt u tegen mensen die vinden dat we onze energie beter kunnen gebruiken om de representatieve democratie te koesteren en versterken, dan om er allerlei nieuwe elementen aan toe te voegen?

“Wat mij betreft sluit het een het ander niet uit. Integendeel, in mijn ogen versterkt de burgerzeggenschap de positie van de raad juist. Dat wil zeggen: als de gemeenteraad deze rol actief oppakt. De raad kan hierin ‘initiator’ zijn, ‘verbinder’ of ‘makelaar’. De raadszaal kan transformeren in een marktplaats

van ideeën. Het gaat erom, om uit de groef te komen van het 'one size fits all', waarbij alles in dezelfde mal wordt gedruwd. Daarvoor in de plaats komt een veelheid van vormen, die, waar nodig, in de politieke arena samenkomen. Ik ben ervan overtuigd dat, indien dit zo wordt opgepakt, dit de positie en de kracht van de raad versterkt.”

In 2016 verscheen het rapport 'Op weg naar meervoudige democratie', van de commissie Toekomstgericht lokaal bestuur onder voorzitterschap van Wim van de Donk. Gezien uw pleidooi zojuist bent u vast een groot voorstander van meervoudige democratie, klopt dat?

Blase: “Ja, die verscheidenheid waar ik het zojuist over had, vind ik zeer positief. Van de buurtwhatsappgroep in de wijk tot het uitnodigen van 'sprekers van buiten' in raad of parlement, het zijn allemaal varianten van 'co-productie'. Anders gezegd: van het samenspel dat de oplossingskracht versterkt. Ons stelsel zit opgesloten in het institutionaliseren van verschillen. En natuurlijk, die verschillen zijn er – sterker: die verschillen zijn ook gewenst en goed! – maar ons systeem zorgt ervoor dat we daar alle aandacht aan geven. En het tot synthese brengen, het vruchtbaar maken van dat verschil en het openstaan voor overbruggende ideeën; dat is en blijft fors onderbelicht. Terwijl dit toch minimaal de helft van de aandacht zou dienen te krijgen. Meervoudige democratie en co-democratie helpt naar mijn overtuiging om dit in balans te brengen. Het helpt om de ramen en deuren te openen. En niet in de laatste plaats: het helpt om verloren groepen weer te betrekken.”

Dezelfde vraag leggen we ook aan Piet Hein Donner voor. Begrijpen we het goed dat hij minder enthousiast is over 'meervoudige democratie'?

Donner: “In het rapport pleit de commissie-Van de Donk ervoor dat er meer wordt geïnvesteerd in de representatieve democratie, met veel ruimte voor verscheidenheid. De commissie pleit voor verscheidenheid binnen en tussen gemeenten, in taken en democratische vormen.

Het klinkt als een sympathieke gedachte, maar mijn vraag zou zijn: hoe beantwoord je dan de problemen waar de uniformiteit uit voortgekomen is? Als er variatie en maatwerk mogelijk is, dan valt op dat er niet veel gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die het bestaande systeem biedt. Er zijn zeker heel goede voorbeelden te noemen in dit verband, maar geconstateerd moet worden dat het succes vaak afhankelijk is van één of twee personen. Neem als voorbeeld oud-burgemeester Van Gijzel in Eindhoven, die lokaal veel bereikt heeft met – wat hij zelf noemt – de 'horizontale samenleving'.

Zo'n voorbeeld biedt echter geen garantie dat de aanpak in andere gevallen ook goed zal gaan of zal werken. Zo is veel afhankelijk van besturen door personen en niet door instituties. En dat hadden we nou net bedacht om willekeur te voorkomen. Het klinkt dus mooi en, nogmaals, er zijn geweldige voorbeelden, maar deze zijn afhankelijk van persoonlijke of incidentele factoren en niet ingebed in een systeem."

Tot slot vragen we beide gesprekspartners – per mail nogmaals – om een korte reactie op de antwoorden van de ander. Dat is de maximale 'dialogoog' die we in dit mailinterview kunnen bereiken!

Blase: "Te beginnen met het goede nieuws van de overeenkomsten. Wie uit het betoog van Piet Hein Donner de 'uitzonderingen' licht, leest een breed palet van positieve verwijzingen naar burgerparticipatie waarin burgers hun verantwoordelijkheid nemen, van 'geweldige voorbeelden' en van een bestuur dat zich 'er niet mee bemoeit'. Alleen al onder die vlag zijn veel van de initiatieven te scharen die momenteel in ons land (en daarbuiten) plaatsvinden. Het tweede punt van 'het goede nieuws' is, dat de vice-president van de Raad van State zich inderdaad in zijn kritiek concentreert op uitingen van directe democratie (zoals het ja/nee-referendum) en niet zozeer op de diversiteit aan vormen waar de 'co-democratie' of de 'meervoudige democratie' naar verwijst. Door de optelsom van deze twee punten lijkt het een goede poging waard om te bezien of niet juist in de praktijk van de meervoudige democratie de brug ligt waarin onze opvattingen elkaar kunnen vinden.

Er zijn echter ook verschilpunten. Met name de door Donner verwoorde opvatting dat in de moderne samenleving besluiten genomen dienen te worden door 'daartoe aangewezen personen'. Hij motiveert dit vooral door te verwijzen naar de (door deze personen te verwerven) deskundigheid, de samenhang en de complexiteit van de vraagstukken. Maar in mijn ogen is het ditzelfde punt, dat, omgekeerd geredeneerd, tot vervreemding kan leiden. Of – verder doorredenerend – tot de opvatting dat 'het bestuur voor gewone mensen toch niet te begrijpen is'. Mijn idee is nu juist dat bij de voorbereiding van de besluitvorming (en afhankelijk van het vraagstuk) alle vormen van deskundigheid kunnen worden ingezet, geconsulteerd en betrokken, maar dat dit niet hoeft te betekenen dat de besluitvorming zelf door diezelfde deskundigen hoeft te worden gedaan. Sterker nog: bij voorkeur niet! Juist in de besluitvorming kan gezocht worden naar een evenwicht van hoofd en hart (en van kennis en ervaring). De invulling daarvan kan per vraagstuk variëren. Dit verhoogt in mijn ogen de kwaliteit én de herkenbaarheid van de besluiten.

Overigens verwoordt Piet Hein Donner in zijn betoog ook een criterium waarlangs het gesprek over de nieuwe democratie gevoerd kan worden. Hij benoemt immers samenhang, consistentie en continuïteit als pijlers voor overheidsbesluitvorming. Bij het ontwikkelen van de genoemde meervormigheid in de besluitvorming kan dit – afhankelijk van de aard van het vraagstuk – uitstekend als richtlijn ('kader') dienen.”

En dan vragen we natuurlijk ook Piet Hein Donner wat zijn reactie is op de antwoorden van Bert Blase.

Donner: “Het enthousiasme van Bert Blase voor het herontwerpen van de democratie is aanstekelijk. Nu kunnen we het er ook snel over eens zijn dat het bepalend is voor de kwaliteit van de democratie dat burgers betrokken zijn bij de publieke zaak. Hun enthousiasme en betrokkenheid is de kracht van de samenleving. Waar het lukt om samenwerking en burgerparticipatie te mobiliseren, wordt veel mogelijk.

In zijn enthousiasme is Blase echter niet steeds even duidelijk in wat hij concreet beoogt. ‘Zeggenschap organiseren in wisselende en gevarieerde vormen’, ‘meervoudige democratie en co-democratie’, ‘de gemeenteraad als initiator, verbinder of makelaar en de raadszaal als marktplaats van ideeën’; het klinkt wervend, maar is niet per se verhelderend. Zolang iedereen het met elkaar eens is, is er geen probleem; maar wat als dat niet zo is? De democratische rechtsstaat is bedoeld om ook in dat geval verder te komen, maar dan wel op zo’n manier dat ook minderheden en individuele burgers tot hun recht komen. Ik ben me ervan bewust dat dat hinderlijk is, en soms omslachtig: we hebben de mogelijkheden om veranderingen tegen te houden soms groter gemaakt dan het vermogen om verbeteringen in gang te zetten. Maar dat betekent niet dat we regels en procedures terzijde moeten schuiven met een beroep op het enthousiasme van betrokken burgers. Immers kan niet voorkomen worden dat, met een beroep op datzelfde enthousiasme, een groep tegenstanders het straks helemaal weer anders doet. Dan verwordt debat al gauw tot krachtmeting, waarbij de regels van het recht terzijde worden geschoven met een beroep op de legitimatie van de krachtigste.

Het enthousiasme van Bert Blase voor het herontwerpen van de democratie is aanstekelijk

Vandaar dat ik beducht ben voor wat gezegd wordt over het combineren van de vertegenwoordigende democratie en burgerparticipatie. De regels van publieke besluitvorming gaan dan ook gelden voor burgerparticipatie, en de regels en procedures zullen snel hun intrede doen. Als men voor burgerparticipatie is, moet men ook de moed hebben de zaken werkelijk over te laten aan de betrokken burgers.

Maar als mij als burger verplichtingen worden opgelegd of beperkingen worden gesteld, geef ik toch de voorkeur aan de institutionele regels van de vertegenwoordigende democratie boven het enthousiasme van een willekeurige groep burgers die gegrepen is door een idee of de waan van de dag. Dat klinkt misschien ouderwets en er valt veel te verbeteren aan het functioneren van de democratie, maar laten we dat doen als de samenleving in rustiger vaarwater is gekomen. Want als te midden van alle verandering de regels van besluitvorming gaan meebewegen met de gevoelens en machten van het moment, weten we binnen de kortste keren niet meer wie verplichtend mag beslissen en kunnen we nog alleen met elkaar op de vuist gaan om ons gelijk te halen.”

We bedanken beide gesprekspartners voor hun tijd en moeite, en voor de mooie gedachtenwisseling. Over sommige belangrijke zaken zijn ze het eens, maar over andere duidelijk niet. Dat hoeft ook niet, wat ons betreft. Wij gaan erover nadenken, en zijn benieuwd wat u vindt!

